

INHOUD

1. Vooraf	2
- een belangrijk verhaal	2
- uitbreiding en vernieuwing	2
2. Terugblik 2017 tot heden	3
3. Kansen en bedreigingen	6
4. Artistiek-inhoudelijk belang	7
- plaatsbepaling	7
- conceptuele vernieuwing	7
- wisseltentoonstellingen	8
- zaalprogrammering	9
- cultuureducatie	10
- talentontwikkeling	12
5. Belang voor de stad	13
- verbinding met de Plantagebuurt	13
- buurtgerichte activiteiten	13
- burgerschap en sociale cohesie	14
- mondiaal netwerk	14
6. Diversiteit en inclusie	15
- visueel en auditief beperkten	15
- mensen met een migratieachtergrond	15
- bestuur en personeel	16
7. Marketing	16
- nieuw publiek	18
- sluiting en heropening	18
- website	19
- sociale media	19
8. Onderhoud en verduurzaming gebouw	20
- gebouw	20
- MOP	20
- verduurzaming	20
9. Organisatie	21
- bestuur/raad van toezicht	21
- goed werkgeverschap	21
- personeel	22
- herinrichting en groei	23
- financiën	23

1. Vooraf

Vanwege de gevolgen van de coronacrisis en een zeer beperkte verlaging van het bij het AFK aangevraagde subsidiebedrag is het Ondernemingsplan 2021-2024 aangepast. De aanpassingen zijn rood ingevoegd in het plan. De toekomst is onvoorspelbaar door de coronacrisis. Het is echter te verwachten dat deze nog langere tijd een negatief effect heeft op het toerisme in Amsterdam en het groepsbezoek van scholieren. Het Verzetsmuseum is voor de periode 2021 - 2024 uitgegaan van halvering van de bezoekersinkomsten. Eventuele toekomstige noodsteun is nog niet opgenomen.

Een andere belangrijke wijziging van het ondernemingsplan is dat het plan voor uitbreiding van het museum voor een koloniale afdeling – mede door de coronacrisis – is gewijzigd: er wordt geen nieuw perceel gekocht, maar een kelderverdieping gerealiseerd. Dit vindt plaats in de periode dat de vaste opstelling voor vernieuwing wordt verwijderd, en dus binnen de beleidsperiode. Hoewel er enige risico's zijn wat betreft planning (het vergunningetraject) en financiering, is het project in deze vorm zeer kansrijk. De kosten en projectbijdragen zijn in de meerjarenbegroting opgenomen.

De verbouwing vergt een extra sluiting van 7 maanden. Dit heeft uiteraard verdere consequenties voor activiteiten, bezoekers en inkomsten. Dit is eveneens verwerkt in de meerjarenbegroting en prestatiegegevens.

Wat betreft de hoeveelheid publieksactiviteiten, bezoekers en publieksinkomsten wordt de periode 2021-2024 voor het Verzetsmuseum karig. Maar door al ontvangen noodsteun, bezuinigingen op personeel en activiteitenbudgetten en interen op de reserves, kan het museum hoogstwaarschijnlijk overleven. En het kan zich versterken voor de toekomst door uitbreiding en vernieuwing.

een belangrijk verhaal

Amsterdam is een stad met bewoners van 150 nationaliteiten; een stad met een geschiedenis van migratie en kolonialisme. De Tweede Wereldoorlog – nog relatief kortgeleden – was een dieptepunt: 10% van de Amsterdammers werd vermoord vanwege hun etniciteit en geloof, en velen kwamen om door dwangarbeid, oorlogsgeweld en honger. Er was verzet tegen de dictatoriale nazibezetting, maar ook collaboratie. Direct na de oorlog vocht het zwaar verarmde Nederland een bloedige koloniale oorlog in een vergeefse poging Indonesië als kolonie te behouden.

Deze dramatische periode is relevant voor het Amsterdam van nu; voor nabestaanden met familie-ervaringen die vandaag de dag nog traumatisch zijn, maar ook voor jongeren die er niets van weten, en voor nieuwkomers. Het leven in deze stad is niet altijd zo vreedzaam en welarend geweest als nu, en het is heel belangrijk dat we onze democratische rechtsstaat koesteren, en tolerantie tussen bevolkingsgroepen bevorderen. Dat leert het Verzetsmuseum. Het museum leert ook hoe moeilijk het is om te leven met oorlog en dictatuur en legt verbanden met het heden. Het zet aan tot reflectie en kritisch nadenken. Het kweekt begrip voor vluchtelingen en biedt vluchtelingen herkenning. Het Verzetsmuseum slaat een brug tussen de Joodse en islamitische bevolkingsgroepen.

Verzet biedt ook inspiratie: onder de moeilijkste omstandigheden kunnen mensen iets doen om elkaar te helpen en hun waardigheid te behouden.

uitbreiding en vernieuwing

Het gaat goed met het Verzetsmuseum. Sinds 2015 ontvangt het museum meer dan 100.000 bezoekers; in 2019 waren het ruim 113.000 bezoekers, waarvan bijna 26.000 kinderen en jongeren die een educatief programma doorliepen. Van de individuele bezoekers is 46% jonger dan 36 jaar. Door het toenemende aantal bezoekers kampt het museum met ruimtegebrek, en de meer dan twintig jaar oude vaste opstelling is verouderd. De beleidsperiode 2021-2024 staat voor het Verzetsmuseum in het teken van uitbreiding en vernieuwing. De vaste opstelling wordt vernieuwd, om aan te sluiten bij

de behoeftes en het kennisniveau van een steeds jonger en cultureel diverser publiek, en zal optimaal toegankelijk worden voor mensen met beperkingen.

Het museum hoopt die nieuwe opstelling meer ruimte te geven door Restaurant Plancius (door het museum verhuurd) bij het museum te betrekken. De uitstraling vanaf de straat zal aantrekkelijker worden en de zaalcapaciteit vergroot. Het museum hoopt ook een grote nieuwe afdeling over de koloniën in te richten door aankoop van een aanliggend perceel. Hierin zal veel aandacht zijn voor het verzet tégen Nederland als koloniale onderdrukker. Beide trajecten zijn tijdrovend en hebben onzekerheden. De huurders van de beide ruimtes hebben huurbescherming; mogelijk moet de rechter uiteindelijk bepalen of het museum over de ruimte kan beschikken. Het museum zal door dit intensieve traject van vernieuwing en uitbreiding in de komende beleidsperiode minder wisseltonstellingen organiseren dan gebruikelijk. Het museum zal echter zo kort mogelijk sluiten, en de educatieve activiteiten en zaalevenementen zo veel mogelijk voortzetten.

Het traject om het restaurant te verwerven werd door een juridische kwestie vertraagd; een alternatieve juridische route zou veel tijd en geld vergen, en door de coronacrisis zijn de huurinkomsten van het restaurant weer van belang voor het museum. Het traject is voor de komende jaren geparkeerd. Als het weer zou worden opgevat, kan de te vernieuwen vaste opstelling niet meer via een verbouwing van deze ruimte worden verruimd.

Aankoop van het aan het museum grenzende perceel kon eveneens niet doorgaan doordat door corona de reserves moesten worden aangesproken en een onverwachts exorbitant verhoogde vraagprijs.

Het museum heeft een alternatief, goedkoper plan ontwikkeld om extra ruimte te creëren voor zowel de vaste opstelling als voor een nieuwe koloniale afdeling door een kelder aan te brengen in de vaste expositieruimte. De ruimte van de huidige koloniale afdeling kan dan worden toegevoegd aan de vaste opstelling die opent in 2022. Voor de aanleg van de kelder van 300 m² zal het museum zeven maanden extra moeten sluiten. De planning op moment van schrijven is een sluiting van augustus 2021 t/m april 2022. Het museum zal door programmering op andere locaties zichtbaar blijven in die periode.

In de nieuwe ruimte van 300m² groot en 3,70 meter hoog, die aan alle museale eisen voldoet, kan een volwaardige afdeling over de koloniën worden gecreëerd.

2. Terugblik 2017 tot heden

Er is de afgelopen jaren met veel resultaat gewerkt aan de verwezenlijking van de ambities uit het Ondernemingsplan 2017-2020:

- Het bezoekersaantal is jaarlijks gegroeid – met net iets minder dan de verwachte 5% per jaar. In 2019 ontving het museum meer dan 113.000 bezoekers. Het percentage volbetalende bezoekers nam toe waardoor de inkomsten uit entreegeld meer toenamen dan verwacht.
- Het museum stelde de voorgenomen vernieuwing van de vaste opstelling uit omdat het werd uitgenodigd een aangrenzend deel van een pand te kopen. Een unieke kans. Het museum zou daar een grote koloniale afdeling willen realiseren – met nadruk op het verzet tegen Nederland als koloniale onderdrukker. Een onbelichte, beladen geschiedenis, die een divers publiek aanspreekt. De mogelijkheden tot aankoop werden onderzocht en in augustus 2017 werd een reëel bod uitgebracht, dat helaas werd afgewezen. Het traject voor vernieuwing van de vaste opstelling werd daarop alsnog gestart en het plan voor de uitbreiding geparkeerd tot latere kansen tot aankoop van het perceel, waarop het museum het eerste recht van koop heeft. Eind 2019 was een subsidieregeling van het ministerie van VWS in het kader van 75 jaar Vrijheid aanleiding om te onderzoeken of een hoger bod mogelijk is.
- Het plan voor vernieuwing van de vaste opstelling werd in 2017 uitgewerkt en er werden fondsen geworven voor de benodigde ruim 1,5 miljoen. In juli 2019 werd met de voorbereidingen voor de uitvoering gestart; in het najaar van 2019 werd een vormgever

aangetrokken. Elders in dit Ondernemingsplan is meer te lezen over deze museale vernieuwingsplannen.

- Het in 2013 in nieuwbouw geopende Verzetsmuseum Junior, won in de afgelopen beleidsperiode museum prijzen, en werd door vele internationale museumdelegaties bezocht. Het museum maakte zoals voorgenomen een reizende variant van Verzetsmuseum Junior in een grote vrachtwagentrailer: *Verzetsmuseum Junior op wielen* en ging daarmee de wijken in, onder meer naar scholen in Amsterdam West, Noord en Zuidoost. Leerlingen van Basisschool Samenspel en de Open Schoolgemeenschap Bijlmer, beide uit Amsterdam Zuidoost, adviseerden over de samenstelling. Burgemeester Femke Halsema onthulde *Verzetsmuseum Junior op wielen* in november 2018. 'Op wielen' bleek direct een waardevolle aanvulling op het educatieve aanbod. Ook de overige educatieve programma's waren succesvol. In 2019 doorliepen bijna 26.000 kinderen en jongeren een educatief programma van het Verzetsmuseum, waaronder veel afkomstig uit 'achterstandswijken' en de islamitische basisscholen van Amsterdam.

De educatieve programma's werden en worden door docenten en leerlingen hooggewaardeerd en zetten de leerlingen aan tot nadenken over goed en fout en over opkomen voor een ander of wegstijven. *Verzetsmuseum Junior op wielen* kreeg in de evaluaties van de leerlingen gemiddeld een 8,9 en van de docenten zelfs een 9,4. "Ik heb zo veel geleerd dat ik het gevoel heb dat ik het zelf heb meegemaakt"; "We hebben meer geleerd dan de meester ons in het hele blok heeft uitgelegd." "Ik dacht dat een museum saai is, maar dit vond ik helemaal niet saai. Ik ga mijn moeder vragen of we vaker naar het museum kunnen gaan."

- Er werd gewerkt aan de toegankelijkheid voor mindervaliden van het museum door verruiming en herinrichting van het entreegebied en verruiming van de toegang tot de wisselexpositieruimte. Het museum kreeg de RAAK-stimuleringsprijs voor de plannen om de nieuwe vaste opstelling zelfstandig toegankelijk te gaan maken voor visueel en auditief beperkten. Begin 2020 wordt Verzetsmuseum Junior als eerste in Nederland voorzien van een route voor blinde en dove kinderen, waarvoor de ANWB-prijs werd toegekend.
- De samenwerking in de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH) werd voortgezet. In 2018 en 2019 werkten de educatief medewerkers, dankzij een bijdrage van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) in extra uren intensief samen om de kwaliteit van de educatieve programma's en producten te verbeteren. Met het aan de SMH verbonden Netwerk OorlogsBronnen werden fondsen geworven in het kader van het Metamorfoze-programma van de Rijksoverheid voor een omvangrijk project om de collecties van alle instellingen met elkaar te verbinden en collecties te ontzuren, digitaliseren en fotograferen. Restauratoren van DP Conservation werkten van oktober 2018 tot april 2019 twee à drie dagen per week in het Verzetsmuseum aan de voorbereiding van ontzuring en digitalisering van de particuliere archieven. Vanaf half januari 2020 worden deze archieven gedurende zes maanden extern gedigitaliseerd en ontzuurd.
- *Eten in oorlogstijd*, *Explosiegevaar! De aanslag op het Amsterdamse bevolkingsregister*, *Nach Holland*, *El Pintor* en *Mode op de bon* waren spraakmakende tentoonstellingen, over vooral Amsterdamse onderwerpen, waarbij de doelgroep actief werd betrokken, de link werd gelegd naar het heden, en nieuwe groepen bezoekers werden bereikt. In *Eten in oorlogstijd* kookten vijf nationaal bekende topkoks, samen met de conservator van het Verzetsmuseum gerechten uit de oorlog. Veel *foodies* bezochten het museum voor het eerst. In *Explosiegevaar!*, gemaakt voor en met jongeren, volgden bezoekers een hoorspel met driedimensionaal geluid door twaalf ruimtes met deels geanimeerde en dus bewegende striptekeningen. Bezoekers leefden stap voor stap mee met de morele dilemma's en praktische problemen van de zes kunstenaars die de aanslag beraamden. Dit sloot aan bij de nieuwste historisch-wetenschappelijke ontwikkelingen waarin aandacht wordt gevraagd voor de onzekere zoektocht naar nieuwe morele regels in het verzet. Veel bezoekers waren tot tranen toe geraakt. "Really puts you in the shoes of the resistance. Great experience. I will

walk away with a new perspective.” *El Pintor* was de eerste tentoonstelling van het Verzetsmuseum voor jonge kinderen en werd ook door BSO's (buitenschoolse opvang) bezocht. Voor *Mode op de bon* werd met veel succes samengewerkt met MBO-leerlingen van (deels Amsterdamse) ROC-modeopleidingen. Hergebruik door extreme schaarste in de oorlog werd verbonden met de discussie over verspilling in de hedendaagse *fast fashion*. Met succes werden MBO-ers en modeliefhebbers als nieuwe doelgroepen bereikt. Modejournaliste Cecile Narinx schreef: “Ga vooral naar de tentoonstelling 'Mode op de bon' in Verzetsmuseum Amsterdam over vindingrijkheid in tijden van schaarste, de opmars van de damespantalon en de troost van mooie jurken (...). Fijne, kleine expo, met veel zorg en liefde samengesteld.” Voor het SMH-samenwerkingsproject *De Tweede Wereldoorlog in 100 foto's* werden geen tentoonstellingen georganiseerd, zoals voorgenomen. Het werd een landelijke publiekscampagne om de 100 meest iconische foto's te kiezen, resulterend in een tentoonstelling in het gebouw van de Tweede Kamer in 2020 in het kader van 75 jaar Vrijheid. De collectiebeheerder van het Verzetsmuseum vervulde een spilfunctie in de provinciale werkgroep voor Noord-Holland.

- Het Verzetsmuseum mengde zich in historische discussies. De tentoonstelling *Eten in Oorlogstijd* belichtte dat het menu in de eerste oorlogsjaren gezonder en duurzamer werd, wat discussie losmaakte onder meer op de opiniepagina's van NRC-Handelsblad. In de tentoonstelling *Explosiegevaar!* werd de onderwaardering voor de vrouwelijke en homoseksuele beramers aan de kaak gesteld. In de tentoonstelling *Mode op de bon* werd voor het eerst belicht dat er tijdens de oorlog een nieuwe mode ontstond. Tijdens een afscheidssymposium voor bestuursvoorzitter Hans Blom, betoogde Verzetsmuseum-directeur Liesbeth van der Horst, in reactie op een artikel van NIOD-directeur Frank van Vree, dat het mogelijk is de vraag ‘wat zou jij doen?’ aan kinderen te stellen.
- Activiteiten van het Verzetsmuseum kregen internationale belangstelling. De tentoonstelling *Geen nummers maar Namen*, door het Verzetsmuseum gemaakt in 2015, was in 2018 en begin 2019 te zien in de KZ-Gedenkst tte Dachau in München en kreeg daar honderdduizenden bezoekers. Het vernieuwende ontwerp van *Explosiegevaar!* won in Warschau een zilveren European Design Award. De laatste nog levende geheim agent zond 75 jaar na dato met oude zendapparatuur een bericht naar Londen, waarvan de BBC en de NOS uitgebreide reportages maakten. Het Verzetsmuseum ontving vele buitenlandse museumdelegaties en de directeur sprak op twee internationale congressen.
- Bij de tentoonstellingen werden nevenprogramma's georganiseerd, waarbij interessante interdisciplinaire samenwerking werd gezocht. Bijzonder was bijvoorbeeld de samenwerking met het Koninklijk Concertgebouworkest bij de tentoonstelling *Explosiegevaar!* met in de Horizon-serie in de grote zaal van het Concertgebouw een voordracht over de aanslag en muziek van componiste Henriette Bosmans, partner van Frieda Belinfante die de aanslag mede beraamde. Hans de Zwart van *Bits of Freedom* gaf bij *Explosiegevaar!* een lezing over de risico's van misbruik van persoonsgegevens in het heden. Bij *Mode op bon* werden met MBO-leerlingen workshops en modeshows georganiseerd, waarbij ook gezaghebbende modeontwerpers als Aziz Bekkaoui en Lisa Konno waren betrokken.
- Eén voornemen uit het Ondernemingsplan 2017-2020 werd niet zeer succesvol. Het museum experimenteerde met drie Engelstalige zaalprogramma's voor expats. Ook organisaties van Expats werden betrokken. De opkomst was desondanks zo laag, dat het experiment niet werd voortgezet.

Alle overige activiteiten uit het Ondernemingsplan 2017-2020 – buurtgerichte activiteiten, digitale activiteiten, de lezingen en debatten geproduceerd met partners – het marketingplan en versterking van de organisatie zijn volgens de voornemens uitgevoerd.

Honderdduizenden bezoekers zijn door hun bezoek aan het Verzetsmuseum geraakt. Toeristen roemen nog altijd de inmiddels qua vorm verouderde vaste opstelling. “*Did not expect to be so moved*

by this. It is a chronicle of the people of the Netherlands and how they reacted to the Nazi invasion. Real people told their stories, some who resisted, some who did not. All told in a non-judgmental fashion. A must see for Amsterdam.” Nederlanders zijn vaker enthousiast over het veel nieuwere Verzetsmuseum Junior. *“Heel goed, interessant museum voor kinderen (...) waar ze zich verplaatsen in de levens van kinderen (joods, nsb-kind, zoon van verzetsman) in WOII. Verassend is dat deze kinderen aan het einde – als volwassenen – in een filmpje vertellen over het belang van herdenken en vrede. De tentoonstelling is mooi, beeldend gemaakt: je stapt steeds in de woning van het betreffende kind, met authentieke voorwerpen en spullen uit 40-45. Echt een aanrader.”*

Het museum wist en weet veel te bereiken met relatief beperkte middelen, dankzij museale producties en activiteiten van hoge kwaliteit, strategische samenwerking met tal van samenwerkingspartners, effectieve inzet van vrijwilligers, en succesvolle fondsenwerving. Het behaalde jaarlijks ca. 65% eigen inkomsten, exclusief de substantiële projectbijdragen uit publieke middelen.

3. Kansen en bedreigingen

Het Verzetsmuseum kan ook voor de periode 2021-2024 op veel positieve ontwikkelingen rekenen:

- De belangstelling voor de gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog blijft toenemen. Bij jongere generaties ontbreekt schuldgevoel en leeft er een oprechte nieuwsgierigheid om deze ingrijpende periode uit de recente geschiedenis te begrijpen.
- *Verzetsmuseum Junior* en *Verzetsmuseum Junior op wielen* zullen bezoek van scholieren en gezinnen blijven aanspreken, doordat de jonge bezoekers in deze kindertentoonstellingen kunnen meeleven met echt bestaande leeftijdsgenoten, die de Tweede Wereldoorlog vanuit verschillende perspectieven hebben beleefd.
- Door verdere toename van het toerisme in Amsterdam en toename van het aantal gepensioneerden met veel vrije tijd, groeit het aantal potentiële bezoekers.
Het toerisme zal door de coronacrisis naar verwachting de komende jaren afnemen in plaats van toenemen.
- De Oostelijke binnenstad ontwikkelt zich, mede dankzij de samenwerking van de culturele instellingen in De Plantage Amsterdam, als aantrekkelijk tweede toeristisch kwartier in de stad.
- De verwachte komst van het Namenmonument en het Nationaal Holocaust Museum in de nabijheid van het Verzetsmuseum, kunnen meer specifiek in de Tweede Wereldoorlog geïnteresseerde toeristen aantrekken, die alle drie de locaties zullen bezoeken.
- Vergrijzing van een relatief welvarend deel van de bevolking biedt mogelijkheden om inkomsten te genereren uit lijfrentepolissen en legaten.
- Het museum draagt bij aan de door de gemeente nagestreefde profilering van Amsterdam als een stad van tolerantie, openheid en vrijheid. In een periode dat de laatste getuigen wegvallen houdt het museum de herinnering levend aan een tijd waarin mensen zich teweer stelden tegen de ondermijning van vrijheid, tolerantie en democratie. Deze boodschap is altijd actueel en maatschappelijk relevant.
- Het thema van het Verzetsmuseum kan worden verbonden met de dekolonisatie direct na de Tweede Wereldoorlog en met verzet tegen politieke onderdrukking in een andere context dan de Tweede Wereldoorlog. Dit biedt veel mogelijkheden om inhoudelijk aan te sluiten bij de geschiedenis en ervaringen van mensen met een migratieachtergrond.
Door de *Black Lives Matter*-beweging is de maatschappelijke en educatieve relevantie hiervan toegenomen.

Het museum moet ook met minder positieve effecten rekening houden:

- Tot en met 2017 stond het Verzetsmuseum op TripAdvisor onafgebroken op de vierde of vijfde plaats van de door toeristen meest gewaardeerde musea van Amsterdam. Door de

verouderde vormgeving van de vaste opstelling is het museum naar lagere plaatsen gezakt. Vernieuwing van het museum is urgent.

- Door het gegroeide aantal bezoekers is de capaciteit van het gebouw een probleem. Groepen scholieren en individuele bezoekers zitten elkaar in de weg. De groepsgrootte van scholieren is teruggebracht tot maximaal 35 personen, verdeeld in kleine subgroepen. Hierdoor kunnen sommige scholen het museum niet meer bezoeken. De vernieuwde vaste opstelling zal ruimtelijker worden opgezet en hopelijk ook meer ruimte krijgen, zodat er weer groepen van 45 leerlingen kunnen worden ontvangen.
- Door terugdringing van het auto- en busvervoer in de binnenstad en verhoging van de parkeerkosten wordt het museum moeilijker bereikbaar. Het Verzetsmuseum ontvangt vrijwel geen touringcar-toeristen, maar voor schoolgroepen en bezoekers met beperkingen is het een toenemend probleem.
- Fondsenwerving wordt moeilijker door toenemende druk op de culturele fondsen. Particuliere donaties via de Vriendenstichting nemen af door het wegvallen van de natuurlijke achterban van het museum: de verzetsgeneratie. De ervaring heeft geleerd dat het Verzetsmuseum niet geschikt is voor commerciële sponsoring. Het museum gaat over een tijd van schaarste en onderdrukking waar bedrijven niet graag mee worden geassocieerd.
Door de coronacrisis neemt de druk op de culturele fondsen nog meer toe, terwijl het museum voor tentoonstellingen en activiteiten vrijwel volledig afhankelijk wordt van fondsenwerving.
- Door afname van de cultuurpagina's in de dagbladen, de grote concurrentie in Amsterdam, en de trend tot betaalde redactionele aandacht bij publicatiebladen, wordt het moeilijker *free publicity* te verkrijgen. Voor agendavermeldingen moet vaker worden betaald. Het wordt moeilijker om bezoekers te werven voor nieuwe zaalprogrammering.
- De vestiging van het Nationaal Holocaust Museum aan de Plantage Middenlaan, kan een kans zijn (zie boven), maar ook een bedreiging, want een cultuurtoerist met gemiddelde verblijfsduur en belangstelling zal niet snel twee musea over de Tweede Wereldoorlog bezoeken. Er wordt samengewerkt om te komen tot een optimale afstemming en onderlinge versterking.

Het beleid voor 2021 - 2024 is erop gericht de kansen te benutten en de risico's te beheersen.

4. Artistiek-inhoudelijk belang

plaatsbepaling

De andere musea over de Tweede Wereldoorlog in Nederland zijn gevestigd op een voormalig slagveld of een voormalig kamp of onderduikplaats. Zij stellen militaire oorlogvoering, of, zoals in Amsterdam het Anne Frank Huis en het toekomstige Holocaust Museum, de Jodenvervolgung centraal. Verzetsmuseum Amsterdam belicht de persoonlijke ervaringen van de gehele bevolking, vanuit verschillende perspectieven, op zo'n manier dat bezoekers zich kunnen inleven en worden aangezet tot nadenken. Het museum maakt hooggewaardeerde tentoonstellingen met originele thema's en vormgeving, en staat hoog aangeschreven binnen de mondiale musea over de Tweede Wereldoorlog.

conceptuele vernieuwing

De vaste opstelling van het Verzetsmuseum wordt ingrijpend vernieuwd. In 2022 zal het vernieuwde museum open gaan. De nieuwe opstelling laat zien hoe het verzet zich geleidelijk ontwikkelde onder invloed van de internationale krijgsonwikkelingen. Ook de oorlogvoering in Nederland komt aan bod, die 123.000 burgerslachtoffers vergde. Het perspectief van de bezetters en bevrijders wordt geïntroduceerd aan de hand van duo-verhalen waarbij eenzelfde gebeurtenis vanuit twee standpunten wordt belicht. Aansluitend bij de nieuwste historische inzichten wordt ook ingezoomd op twijfels, onzekerheid, mislukking en verraad. Het verhaal schuurt. Ook verhalen van minderheden in

Nederland tijdens de bezetting komen aan bod: van Nederlanders met een koloniale achtergrond, en van mensen met beperkingen. In interactieve onderdelen over de internationale situatie kan over elk land ter wereld informatie worden opgezocht. Er komt een onderdeel over de actualiteit met een internationale invalshoek, met onder meer verhalen van vluchtelingen.

De nieuwe opstelling krijgt veel interactiviteit en een vernieuwende theatrale vormgeving waarin kunstzinnige installaties de sfeer oproepen die gedurende de bezetting steeds grimmiger wordt. Ilona Laurijsse van *Laurijsse, Creative Design Studio*, werkt hiertoe samen met kunstenaar Maaïke Stevens.

wisseltentoonstellingen

In 2021-2024 programmeert het Verzetsmuseum, vanwege het werk aan vernieuwing van de vaste opstelling en de genoemde uitbreidingsplannen, slechts een beperkt aantal thematentoonstellingen in eigen beheer. Nieuwe technieken en nieuwe historische perspectieven staan daarin centraal, met de nadruk op beladen geschiedenis.

2020/2021 Proefopstellingen

In proefopstellingen voor de te vernieuwen vaste opstelling worden interactieve onderdelen waarbij de bezoekers zelf worden betrokken bij dilemma's van mensen in oorlogstijd, en onderdelen voor blinden en slechtzienden getest. De vormen en technieken die daarvoor – samen met de doelgroep – worden ontwikkeld zijn innovatief, en zullen een voorbeeld worden voor musea in binnen- en buitenland.

2021 De Familie IJisberg. In het kader van de 80ste herdenking van de Februaristaking wordt het aangrijpende verhaal verteld over het gezin van een Amsterdamse tramconductor die deelnam aan de Februaristaking en ter dood werd veroordeeld. Het verhaal wordt verbonden met dat van een vluchtelingengezin met vergelijkbare ervaringen. Ook de tweede- en derde-generatie-problematiek van oorlogsgetroffenen toen en nu wordt belicht. Er wordt samengewerkt met Amnesty International en het Gemeentevervoerbedrijf GVB.

Vanwege de gedwongen corona-sluiting en het verminderde tentoonstellingsbudget door de coronacrisis, is besloten om van de tentoonstelling over de familie IJisberg tevens een proefopstelling te maken. Het thema is verbreed; naast Joop IJisberg worden nog twee zwaar bestrafte stakers geportretteerd. De Februaristaking zelf krijgt de audiovisuele vorm van de chronologische keerpunten in de te vernieuwen vaste opstelling. Als test voor de vernieuwing van de vaste opstelling wordt de tentoonstelling zelfstandig toegankelijk voor bezoekers met een visuele of auditieve beperking.

2022 Proefopstellingen koloniale afdeling

Vanaf mei 2022 is naar verwachting ondergrondse museumruimte voor de in 2025 te openen nieuwe koloniale afdeling gereed. De oude koloniale afdeling van 70m² krijgt hier een plek. Daarnaast zullen kunstenaars met een koloniale achtergrond hier kunstwerken geïnspireerd op het koloniale verleden exposeren en worden er proefonderdelen voor de nieuwe koloniale afdeling geplaatst.

2023 De Nederlandse SS. Deze gehate minderheid vocht aan Duitse zijde aan het Oostfront met troepen van vele nationaliteiten. In het kader van het *Jaar van Daderschap* van het landelijke Platform WO2 belicht het Verzetsmuseum deze donkere zijde van de geschiedenis. De link naar IS-strijders wordt gelegd.

2024 Verzet tegen Nederland

Een grote wisseltentoonstelling over verzet tegen Nederland als koloniale onderdrukker, is tevens een proefopstelling voor de nieuwe koloniale afdeling die het Verzetsmuseum (in 2025 of later) hoopt te realiseren. Nieuwe zaalprogrammering (zie onderstaand) zal ideeën opleveren voor deze tentoonstelling.

Vanwege de door de coronacrisis noodzakelijke bezuinigingen moeten de tentoonstellingen volledig door fondsenwerving worden gefinancierd, terwijl de druk op de fondsen toeneemt. Mogelijk is het noodzakelijk tentoonstellingen meer low-budget uit te voeren dan het museum de afgelopen jaren gewend was.

zaalprogrammering

Het Verzetsmuseum zal in 2021-2024 de succesvolle vaste discussiebijeenkomsten voortzetten, en daarnaast nieuwe activiteiten ontwikkelen, vooral gericht op mensen met een migratieachtergrond. Daarvoor worden nieuwe samenwerkingspartners gezocht. Vanaf voorjaar 2020 heeft het museum een functie gecreëerd voor een 'Programmamaker diversiteit en inclusie', die deel uit gaat maken van het managementteam. Ook voor de bestaande bijeenkomsten gaat deze medewerker zich actief inzetten voor verbreding van het publiek. Deze medewerker zal ook (educatieve) activiteiten buiten het museum organiseren, waarover later meer.

Vanwege de coronacrisis en de te verwachten verminderde bezoekersaantallen en bezoekersinkomsten, is het helaas niet mogelijk de Programmamaker diversiteit en inclusie op MT-niveau te handhaven. Vanaf het voorjaar 2021 krijgt de functie een betaling in schaal 6 in plaats van schaal 10 en wordt een talentvolle starter op de arbeidsmarkt aangetrokken.

Omdat de succesvolle zaalbijeenkomsten de laatste jaren vaak al vroeg zijn uitverkocht en het museum belangstellenden moet teleurstellen, hoopt het museum Restaurant Plancius bij het museum te trekken waardoor ruimte komt voor een gehoorzaal met een grotere capaciteit (110 personen) die door schuifwanden aan twee kanten kan worden uitgebreid (tot 170 personen). Een nieuw museumcafé wordt een ideale foyerruimte, waarin ook kleine inhoudelijke bijeenkomsten in een informele setting kunnen worden geprogrammeerd.

Het traject om het restaurant te verwerven werd door een juridische kwestie vertraagd; een alternatieve juridische route zou veel tijd en geld vergen, en door de coronacrisis zijn de huurinkomsten van het restaurant weer van belang. Het traject is voor de komende jaren geparkeerd.

Bijeenkomsten in de gehoorzaal van het museum worden:

- De **serie Helden & Schurken**, vijf maandelijks bijeenkomsten van januari tot en met mei, in samenwerking met het NIOD, VPRO en het Historisch Nieuwsblad over nieuwe historische inzichten. De serie heeft nu een vaste kern van oudere bezoekers; het museum gaat streven naar verjonging en verbreding van het publiek.
- **Anton de Kom-lezing**, georganiseerd met Dagblad Trouw en de Anne Frank Stichting. De lezing brengt de Surinaamse verzetsman onder de aandacht, vraagt aandacht voor de strijd tegen intolerantie en discriminatie, en wordt doorgaans gegeven door iemand afkomstig uit een groep die met discriminatie te maken heeft. De lezing trekt in toenemende mate een divers publiek. Die trend zal worden gestimuleerd.
- **Sobiborbijeenkomst** met de Stichting Sobibor, ter herdenking van de opstand in dit vernietigingskamp waar ruim 34.000 Nederlanders werden vermoord. De bijeenkomst trekt vooral nabestaanden. Door de thematiek te verbreden hoopt het museum ook het publiek te verbreden.
- Nieuwe jaarlijkse bijeenkomsten over **verzet tegen koloniale onderdrukking** of aanverwante thema's. Het museum is bijvoorbeeld in gesprek met het Ninsee (Nationaal Instituut Nederlands slavenerfgoed en erfenis) om de jaarlijkse **Tula-lezing**, vernoemd naar de leider van een slavenopstand op Curaçao, met en in het Verzetsmuseum te organiseren. Ook andere partners, zoals The Black Archives zullen worden betrokken.

In 2018 en 2019 is het museum twee nieuwe bijeenkomstenseries gestart met nieuwe samenwerkingspartners. De jaarlijkse bijeenkomst **Muziek in bezettingstijd** met de Leo Smit Stichting, en bijeenkomsten met **De Correspondent** voor jongeren over actuele kwesties. Voor deze

bijeenkomsten is nog onvoldoende publiek. In 2020 wordt extra aandacht besteed aan de werving van publiek en besloten over voortzetting van deze twee inhoudelijk interessante bijeenkomsten.

Naast de vaste series zijn er jaarlijks eenmalige bijeenkomsten met wisselende partners, en bijeenkomsten georganiseerd als **nevenprogramma bij wisseltentoonstellingen**. Voorts organiseren de vluchtelingenorganisatie **ASKV** en de migrantenorganisatie **Nusantara** jaarlijks een bijeenkomst in het Verzetsmuseum.

In 2020 zijn veel bijeenkomsten in de gehoorzaal geannuleerd. De Leo Smit stichting besloot de samenwerking met het Verzetsmuseum niet voort te zetten. In het najaar is weer gestart met het organiseren van evenementen met zeer beperkt publiek en vooral buiten openingstijd, die via live stream ook digitaal kunnen worden gevolgd. Zolang de beperkende coronamaatregelen gelden, zullen de evenementen deze vorm krijgen. Evenementen voor een ouder publiek zullen vervallen. Ook door de sluiting van negen maanden voor de aanleg van een kelder en de inrichting van de nieuwe vaste opstelling zullen er evenementen vervallen. Het zal het museum zal in de periode wel zichtbaar blijven door programmering op locaties van anderen, zoals Pakhuis de Zwijger, The Black Archives en Imagine IC.

cultuureducatie

Educatie is sinds de oprichting dé kernactiviteit van het Verzetsmuseum. Het museum heeft een sterke educatieve reputatie en ruim 23% van de bezoekers zijn scholieren die een educatief programma doorlopen. Een gemêleerd en enthousiast team van ca. vijftig vrijwillige museumdocenten wordt goed geschoold en gecoacht door de kleine educatieve dienst. Het museum heeft diverse programma's (rondleidingen, onderzoeksopdrachten, buurtwandelingen) voor alle schooltypes. Alle programma's worden met zorg ontwikkeld, en geëvalueerd met leerlingen en docenten. Regelmatig werkt het museum met adviesgroepen van jongeren voor de ontwikkeling van nieuwe educatieve programma's en tentoonstellingen.

Doordat leerlingen zich verdiepen in mensen die zich teweer stelden tegen ondermijning van vrijheid, rechtsstaat en democratie, worden ze uitgedaagd daarover na te denken. De vraag 'wat zou ik hebben gedaan?' dringt zich op, en leerlingen discussiëren over het 'waarom wel' en 'waarom niet'. Ze doen kennis op, verplaatsen zich in het perspectief van anderen, worden gestimuleerd hun mening onder woorden te brengen, en ze ervaren het bezoek positief.

Vanaf de gedwongen corona-sluiting in maart 2020 tot het einde van het schoolseizoen heeft het museum geen schoolbezoek in groepen kunnen ontvangen. Voor schoolseizoen 2020-2021 wordt vaak nog onder voorbehoud geboekt. Zolang de beperkende maatregelen gelden, is groepsbezoek helaas vrijwel niet mogelijk. Het museum zal zich, ook tijdens de sluiting voor verbouwing en herinrichting, meer richten op programma's op scholen of andere externe locaties.

Verzetsmuseum Junior op wielen

Sinds eind 2018 heeft het Verzetsmuseum de zeer succesvolle reizende expositie *Verzetsmuseum Junior op wielen*, die in een grote vrachtwagentrailer reist langs scholen en evenementen, vooral in de buitenwijken van Amsterdam en de omliggende gemeenten. Leerlingen van Basisschool Samenspel en de Open Schoolgemeenschap Bijlmer uit Amsterdam Zuidoost adviseerden over de samenstelling. Vijftien particuliere fondsen droegen bij om dit mobiele museum tot en met oktober 2021 te laten reizen. De lokale partners leveren een bijdrage aan de transportkosten. Al in het eerste schoolseizoen werden tien scholen in Amsterdam Zuidoost, West en Noord bezocht. Ook stond de trailer op het Kinderrechtenfestival in Amsterdam West en Zuidoost.

Het Verzetsmuseum wil *Verzetsmuseum Junior op wielen* ook na oktober 2021 laten reizen en neemt de extra kosten voor personele inzet, vrijwilligersvergoedingen en onderhoud op in de meerjarenbegroting 2021-2024.

Verzetsmuseum Junior op wielen is na heropening van de basisscholen in juni 2020 weer geboekt, in de zomer ook door Zomerscholen, met minder kinderen per bezoek en veel extra schoonmaak. Veel afgezegde boekingen zijn verzet naar seizoen 2020-2021. Zonder nieuwe lockdowns zal er veel belangstelling zijn in 2021-2024. Vanwege noodzakelijke bezuinigingen krijgt de nieuwe coördinator wat minder uren en een iets lager salaris dan gepland. De eigen bijdrage voor de lokale partners is verhoogd. Als dit een beletsel blijkt, worden er aanvullende fondsen geworven.

Gedurende de periode van sluiting zou *Verzetsmuseum Junior op wielen* nabij het museum kunnen worden geplaatst.

Joods-islamitische dialoog

Het museum biedt programma's op maat voor groepen uit het speciaal onderwijs en zet zich er voor in scholen te bereiken met veel moslimkinderen die van huis uit vaak een vertekend beeld krijgen van de Jodenvervolging. Al vele jaren blijkt dat het Verzetsmuseum een rol kan vervullen in de Joods-islamitische dialoog. Een lerares uit Amsterdam-Zeeburg schreef: "...elke tegenstelling tussen joden en moslims viel weg... In mijn groep, waar bijna alle kinderen moslim zijn met alle haatgevoelens die soms naar boven komen, was dat een 'gouden moment'."

Naast reguliere scholen met veel moslimkinderen, behoren de islamitische basisscholen in Amsterdam, Al Yaqoet, Al Maes, Al-Jawhara en Al Wafa, tot de vaste bezoekers aan het Verzetsmuseum. Het museum ontvangt ook buitenschools jongeren die opgroeien in een kansarme omgeving, onder meer via de Stichting voor Kennis en sociale Cohesie (SKC). In 2021-2024 gaat het museum ook programma's voor moslim-ouders ontwikkelen, waarover meer in het volgende hoofdstuk.

vernieuwing museum

Door de groei van het individuele bezoek is het groepsbezoek voor de leerlingen vanaf 14 jaar in de vaste opstelling in de knel geraakt. De omvang van de groepen leerlingen die het museum tegelijk ontvangt is teruggebracht tot maximaal 35, verdeeld in vier subgroepen, waardoor sommige scholen (bijvoorbeeld die met een volle touringcar kwamen) niet meer naar het museum komen, en het museum snel is volgeboekt.

De vernieuwde vaste opstelling wordt ruimer opgezet waardoor er weer groepen van 45 leerlingen kunnen worden ontvangen. Hierdoor komt er weer ruimte voor groei. De educatieve dienst, museumdocenten en adviesgroepen van jongeren worden intensief bij de ontwikkeling van de nieuwe vaste opstelling betrokken. De koloniale geschiedenis wordt in het museale verhaal geïntegreerd, wat de educatieve boodschap een nieuwe dimensie geeft. Alle educatieve programma's en middelen worden uiteraard ook vernieuwd, waarbij rekening wordt gehouden met de actuele ontwikkelingen:

- De bevolkingssamenstelling is meer multicultureel.
- De Tweede Wereldoorlog wordt niet meer alleen behandeld bij het vak geschiedenis, maar ook bij wereldoriëntatie, maatschappijleer en burgerschap.
- Er wordt in het onderwijs veel waarde gehecht aan multiperspectiviteit en empathie, en met het werken met bronnen.
- Kennis van de Tweede Wereldoorlog wordt bij voorkeur gekoppeld aan de ontwikkeling van democratische attitude en vaardigheden.
- De didactische/leerpsychologische theorieën worden toegepast, gericht op gevarieerde presentatievormen en verwerkingsvormen waarbij meerdere zintuigen worden geprikkeld.

In de eerste maanden na de opening van de vernieuwde vaste opstelling, zal het museum het ontwikkelde basisprogramma en basismaterialen met minimaal 40 schoolgroepen testen, en op basis van de ervaringen en de feedback van leerlingen, museumdocenten en schooldocenten bijstellen.

Er komt ook een audiotour die speciaal wordt ontwikkeld voor het toenemende aantal buitenlandse scholieren dat het museum bezoekt en een programma bij het onderdeel over de actualiteit, bijvoorbeeld een Lagerhuis-achtig discussieprogramma.

kinderen met een auditieve of visuele beperking

Verzetsmuseum Junior, dat niet wordt meegenomen bij de vernieuwing van de vaste opstelling, wordt begin 2020 voorzien van een audiotour voor kinderen met een visuele beperking en een videotour in gebarentaal voor kinderen met een auditieve beperking. Na de vernieuwing wordt de vaste opstelling optimaal, geheel geïntegreerd in het ontwerp, geschikt voor schoolgroepen van visueel en auditief beperkte jongeren. Een zelfstandig bezoek is mogelijk, maar het museum zal ook museumdocenten inzetten, die een dialoog aangaan met deze leerlingen. Voor de auditief beperkten worden museumdocenten ingezet die gebarentaal beheersen. Het Verzetsmuseum zal zich hiertoe aansluiten bij het initiatief *Museum in gebaren*. Er zijn ook succesvolle ervaringen in de museumsector met blinde of slechtziende rondleiders, die zienden met een slaapmasker begeleiden. Samen met (jonge) auditief en visueel beperkte bezoekers worden de educatieve programma's ontwikkeld. Het Verzetsmuseum wordt op dit gebied een 'experimenteertuin' en een voorbeeld voor andere musea.

De producenten van de tours voor visueel en auditief beperkte kinderen legden hun werk stil wegens corona. In juli 2020 werd het weer opgevat. Lancering van de tours is op 6 oktober 2020 in de Week van de Toegankelijkheid. In 2021 zullen ook scholieren met beperkingen worden ontvangen in de tentoonstelling over de Februaristaking.

bereik

In de perioden van verbouwing en herinrichting zal het museum deels geen en deels minder leerlingen kunnen ontvangen. De planning is dat het museum in april 2022 opent, maar pas eind 2022 zijn ook alle educatieve programma's en materialen volledig vernieuwd. Vanaf 2023 kunnen er weer volwaardig groepen worden ontvangen. Het museum gaat er van uit dat het aantal bereikte scholieren zal groeien tot van bijna 26.000 in 2019 tot 34.000 per jaar in 2024, inclusief de cultuureducatieve activiteiten buiten het museum.

Wegens bouw van de kelder wordt het museum in plaats van twee ca. negen maanden gesloten van augustus 2021 t/m april 2022. Heropening is in mei. Groepsbezoek zal zeer beperkt blijven zolang er beperkende coronamaatregelen zijn.

talentontwikkeling

jongeren en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt

Het Verzetsmuseum is als vrijwilligersorganisatie van oudsher een kweekplaats voor talent. Jaarlijks stromen er jonge mensen en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, dankzij vrijwilligerswerk bij het museum, door naar een betaalde baan. Veel van de vaste medewerkers zijn als vrijwilliger in het museum begonnen. Sinds 2019 heeft het museum ook werkervaringsplaatsen, waarin pas afgestudeerden gedurende tien of twaalf maanden de educatieve dienst ondersteunen. Voor de nieuwe vaste opstelling zal het museum ook gaan werken met museumdocenten met beperkingen.

beginnende ondernemers en MBO-studenten

Het museum werkt voor de vormgeving en interactiviteit eerder samen met kleine creatieve ondernemers dan met de grote gerenommeerde bureaus. Ook werkte het museum daarvoor samen met beginnende kunstenaars en MBO-studenten. Zeer succesvol was de recente tentoonstelling *Mode op de bon*, waarvoor veertig studenten (waarvan een groot deel met een migratieachtergrond) van vier ROC-opleidingen, ontwerpen maakten geïnspireerd op de mode uit de oorlog, die door de schaarste ontstond.

In 2021-2024 zal het museum voor sociale mediacampagnes en de jaarlijkse Museumnacht gaan samenwerken met Amsterdamse MBO-studenten.

5. Belang voor de stad

verbinding met de Plantagebuurt

Vanaf de vestiging in de Plantagebuurt zijn buurtbewoners bij het Verzetsmuseum betrokken. De secretaris van de Vriendenstichting van het museum was vele jaren ook voorzitter van de Plantage Weesperbuurtvereniging. Via de ouderenorganisatie SOOP en het blad van de Plantage Weesperbuurtvereniging werft het museum regelmatig vrijwilligers, waardoor er vele buurtbewoners actief zijn in het museum. Ook met scholen uit de buurt heeft het museum een bijzondere band. Leerlingen van De Boekman School vormden een 'Verzetsbende' die het museum adviseerde bij de samenstelling van *Verzetsmuseum Junior*. In het Dr. Sarphatihuys had het museum tot voor kort een opslagruimte in gebruik, en de bewoners van dit verzorgingshuis kunnen het museum gratis bezoeken.

Ook vanaf de vestiging in de Plantagebuurt in 1999 was het Verzetsmuseum actief in De Plantage Amsterdam. Jarenlang was de directeur van het Verzetsmuseum voorzitter van dit samenwerkingsverband van culturele instellingen in de oostelijke binnenstad. Na een fusie met het deels overlappende samenwerkingsverband Groot Waterloo, bleef zij nog vele jaren bestuurslid. De Plantage Amsterdam zet zich in voor gezamenlijke marketing en voor gezamenlijke duurzaamheidsprojecten. De afgelopen jaren heeft het samenwerkingsverband zich verbreed, en ligt de nadruk op leefbaarheid, duurzaamheid en gebiedsontwikkeling voor de gehele Plantagebuurt. Ook de bewonersverenigingen en ondernemingen kunnen zich aansluiten. Het heeft vele nieuwe ontmoetingen tot stand gebracht en het buurtgevoel gestimuleerd. Eind 2019 werken er negentien culturele instellingen, 28 bedrijven (hotels, café-restaurants en detailhandel), drie bewonersverenigingen en tien andere instellingen samen in de Plantage Amsterdam. De verwachting is dat het netwerk in de komende jaren verder zal groeien.

buurtgerichte activiteiten

Verzetsmuseum Junior op wielen

Deze succesvolle reizende expositie in een vrachtwagentrailer reist vooral langs scholen en is onder 'cultuureducatie' opgenomen in de plannen. In de nieuwe beleidsperiode zal het Verzetsmuseum de trailer ook op eigen initiatief (zonder lokale partner) plaatsen op de drukbezochte markten op onder meer Plein '40-'45, het Bos en Lommerplein en de Amsterdamse Poort/Anton de Komplein.

Verzetsmuseum op de thee

Verzetsmuseum op de thee is een programma voor groepjes ouderen in verzorgingshuizen. Het wordt sinds 2018 ook aangeboden aan ouderen met dementie. Aan de hand van authentieke voorwerpen en muziek worden herinneringen opgehaald; dat maakt veel los en stimuleert het gevoel van saamhorigheid. Het programma wordt gewaardeerd, maar doordat er steeds minder ouderen zijn die de oorlog bewust hebben meegemaakt, verwacht het museum dat de belangstelling in de komende beleidsperiode zal stagneren.

Zolang er corona heerst, zal bezoek aan kwetsbare ouderen onmogelijk zijn.

inburgering en Joods-islamitische dialoog

Sinds lang heeft het Verzetsmuseum een inburgeringsprogramma in het kader van het stedelijke samenwerkingsverband Stad en Taal. In 2021-2024 wil het museum de introductielessen voor het inburgeringsprogramma gaan verzorgen op de opleidingsinstituten, om de drempel voor deelname van inburgeraars uit oorlogsgebieden, te verlagen. Ook gaat het museum op scholen en mogelijk ook in buurthuizen informatieve bijeenkomsten organiseren voor moslim-ouders, om hen deelgenoot te

maken van, en de dialoog aan te gaan over de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vooral onze Joodse museumdocenten worden hiervoor ingezet.

nieuwe activiteiten

De nieuwe 'Programmamaker diversiteit en inclusie' zal in de wijken nieuwe partners zoeken om op basis van co-creatie nieuwe activiteiten te ontwikkelen rond het thema verzet.

burgerschap en sociale cohesie

Verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog bestreed een regime dat uitging van superieure en inferieure mensen. Het streven naar gelijkwaardigheid van bevolkingsgroepen is daarom de (onderliggende) boodschap van alle programmering in het Verzetsmuseum. Het museum draagt bij aan een leefbare stad. De al vermelde educatieve programma's dragen bij aan sociale cohesie en bewust burgerschap, en worden deels ook in het kader van het vak burgerschap aangeboden. Het museum richt zich daarnaast ook op volwassenen.

programma's voor inburgeraars en laaggeletterden

Van het inburgeringsprogramma van het Verzetsmuseum is de afgelopen jaren te weinig gebruik gemaakt. Er was steeds minder ruimte voor museumbezoek in de inburgeringstrajecten. Ook bleken veel taaldocenten huiverig om het thema 'oorlog' te behandelen voor cursisten met een oorlogsverleden, terwijl de herkenning en bespreekbaarheid daarvan juist zeer zinvol zijn. Een docent van Stichting Eduza schreef ons hoe waardevol het programma was voor de Syrische vluchtelingen. De verwachting is dat in 2020 de gemeente weer verantwoordelijk wordt voor de inburgering waardoor er weer meer ruimte komt voor museumbezoek.

Om de drempel tot een bezoek, vanwege het oorlogsthema, voor de taaldocenten te verlagen wil het Verzetsmuseum vanaf 2020 aanbieden dat museumdocenten op de taalinstututen de introductieles komen verzorgen. De extra kosten voor de vrijwilligersvergoedingen, zijn opgenomen in de meerjarenbegroting.

Taal en Ouderbetrokkenheid is een gemeentelijk initiatief om ouders met een taalachterstand te helpen met de Nederlandse taal en hun betrokkenheid bij de school van hun kind te vergroten. Ze worden ook uitgedaagd zich te ontwikkelen buiten de omgeving van de school. Het Verzetsmuseum biedt in dit kader nu al aan groepen ouders een programma in Verzetsmuseum Junior. Na de vernieuwing zal ook de vaste expositie geschikt zijn voor laaggeletterden. Voor de begeleiding van groepen met een zeer laag taalniveau volgen museumdocenten trainingen bij bijvoorbeeld de Stichting Lezen & Schrijven.

Joods-islamitische dialoog

Het museum bereikt nu veel moslimkinderen in schoolverband en wil in 2021-2024 ook een programma ontwikkelen voor hun ouders, zoals al toegelicht onder de 'buurtgerichte activiteiten'.

mondiaal netwerk

buitenlands bezoek

Het Verzetsmuseum ontvangt jaarlijks meer dan 60.000 buitenlandse bezoekers, waaronder ruim 3.500 scholieren in groepsverband. Het heeft audiotours in zeven talen. Uit de feedback van de buitenlandse bezoekers blijkt dat ze graag meer terug zouden willen zien van de rol die hun land speelde tijdens de oorlog. In de vernieuwde opstelling wordt hieraan tegemoet gekomen door de belangrijke keerpunten in de internationale krijgsontwikkelingen, die hun weerslag hadden op bezet Nederland, prominent in beeld te brengen. Via een keuzemenu kan over elk land in de wereld beknopte informatie worden gezocht. Ook worden er verhalen van bezetters en bevrijders in de nieuwe opstelling opgenomen. Alle wisseltonstellingen worden tweetalig uitgevoerd. De geplande wisseltonstelling in 2023 gaat over de Nederlanders in de internationaal samengestelde Waffen-SS, en zal ook voor een deel van de buitenlandse bezoekers confronterend zijn.

RESNET

Het Verzetsmuseum heeft in het internationale museumveld een zeer goede naam. Jaarlijks komen buitenlandse museumdelegaties op bezoek, vooral voor Verzetsmuseum Junior. Zij komen uit Europa, maar ook bijvoorbeeld uit Argentinië, Singapore en Zuid-Korea. Het Verzetsmuseum is betrokken bij een netwerk van musea over Europees verzet, RESNET, geïnitieerd door de Schotse hoogleraar Philip Cooke, die gespecialiseerd is in Europese verzetsbewegingen. Veel verzetsmusea in Europa zijn opgericht op initiatief van directbetrokkenen en zijn klein gebleven; Verzetsmuseum Amsterdam vervuld binnen de groep een voorbeeldfunctie. De Verzetsmuseum-directeur was spreker bij symposia van RESNET in Milaan in 2018 en in Glasgow 2019, en zal een rol binnen RESNET blijven vervullen.

project Heritages of Hunger

Het Verzetsmuseum neemt voorts deel aan het internationale project *Heritages of Hunger*, dat het NIOD organiseert met de Radbouduniversiteit en universitaire en culturele instellingen uit acht andere landen. In dit kader wordt onderzocht hoe erfoegededucatie over hongersnoden transnationale solidariteit kan versterken. In 2021 of 2022 vindt er in het Verzetsmuseum een symposium plaats, waarbij het museum ook de eigen ervaringen presenteert over de educatieve programma's bij de tentoonstellingen *Naar de boeren! Kinderevacuaties tijdens de Hongerwinter* en *Eten in oorlogstijd*.

6. Diversiteit en inclusie

Het streven naar gelijkwaardigheid van bevolkingsgroepen is zoals gezegd de (onderliggende) boodschap van alle programmering in het Verzetsmuseum. Het museum stimuleert de Joods-islamitische dialoog, wil toegankelijk zijn voor zoveel mogelijk bezoekersgroepen en zoekt voortdurend naar verbreding van zijn publiek. Het museum streeft naar vertegenwoordiging van diverse geledingen uit de samenleving in bestuur, personeel en vrijwilligers.

visueel en auditief beperkten

Na de vernieuwing van de vaste opstelling wordt het Verzetsmuseum als eerste museum in Nederland zelfstandig toegankelijk voor mensen met een visuele of auditieve beperking. Voor bezoekers met een visuele beperking komt er een geleidelijnroute langs authentieke objecten die mogen worden aangeraakt, zoals een typemachine, knijpkat en drukplaten voor illegaal drukwerk; en er komt een audiotour waarin ook wordt verteld wat er te zien is. Er wordt rekening gehouden met slechtzienden door contrasten. Voor mensen met een auditieve beperking komt er onder meer een multimediatour met een doventolk. Teksten worden geschikt voor laaggeletterden. Adviesgroepen van blinden en slechtzienden en van doven en slechthorenden zijn nauw betrokken bij de ontwikkeling van de plannen. Voor de plannen kende een jury van blinden en slechtzienden het Verzetsmuseum in 2018 de RAAK-stimuleringsprijs toe.

mensen met een migratieachtergrond

Het museum ontvangt vele leerlingen met een migratie-achtergrond in schoolverband, en heeft specifieke activiteiten voor volwassenen, zoals de Anton de Kom-lezing. In Hoofdstuk 4 is al toegelicht dat een nieuwe 'Programmamaker diversiteit en inclusie' nieuwe bijeenkomsten voor deze groep gaat ontwikkelen.

Nederlandse koloniën

Het Verzetsmuseum heeft een kleine aparte afdeling over de Nederlandse koloniën, vooral over Nederlands-Indië, die in 2005 is geopend. De opstelling is gemaakt in samenwerking met mensen met een achtergrond in de koloniën en behandelt ook het verzet tegen Nederland als koloniale

onderdrukker, wat destijds gewaagd was. De afdeling trekt specifieke bezoekers en is voor veel toevallige bezoekers een eyeopener: *“At the end, we went through an exhibit on the Dutch in Indonesia which amazed me. This exhibition told the story from both sides to allow the audience to engage in an experience with less bias...magnificent!”*

De afdeling is met maar 70m² veel te klein voor groepsbezoek van scholieren en slechts twee kleine lades zijn gewijd aan Suriname en de Nederlandse Antillen. Het museum zal bij de vernieuwing van de vaste opstelling deze afdeling nog ongewijzigd laten, omdat het, zoals eerder vermeld, hoopt een grote nieuwe afdeling over de koloniën te realiseren in een aangrenzend perceel van ruim 500m².

De nieuwe koloniale afdeling wordt niet binnen de beleidsperiode gerealiseerd, maar er zal wel hard aan worden gewerkt. Na inleidende onderdelen over het ontstaan van de Europese koloniën op basis van ongelijkheid en racisme, met aandacht voor het verzet en de morele bezwaren daartegen in de vooroorlogse jaren, gaat deze nieuwe afdeling uitgebreid in op de Tweede Wereldoorlog, zowel in Nederlands-Indië als in Suriname en de Nederlandse Antillen, en op de daardoor gestimuleerde dekolonisatie. Het wordt een multiperspectief verhaal, vooral ook verteld vanuit het standpunt van de verschillende groepen lokale bewoners. Zowel politieke en economische aspecten als het dagelijks leven komen aan bod, aan de hand van persoonlijke verhalen. De opstelling eindigt met een soort digitaal prikbord over hedendaagse kwesties die voortvloeien uit het koloniale verleden. De plannen werden afgestemd op die van het Tropenmuseum.

In 2020 onderzoekt het museum de mogelijkheden om het benodigde perceel te kopen met bijdragen van het ministerie van VWS, vfonds en een hypotheek. De opening volgt op z'n vroegst in 2025 als Amsterdam 750 jaar bestaat en Suriname 50 jaar onafhankelijk is.

Aankoop van het perceel kon niet doorgaan door corona en een onverwachts exorbitant verhoogde vraagprijs. Er is een alternatief plan ontwikkeld om extra ruimte te creëren door een kelder aan te brengen in de vaste expositieruimte. Dit zal 300 m² museale ruimte opleveren, waardoor het museum toch de ambitie kan waarmaken om een volwaardige, maatschappelijk zeer relevante koloniale afdeling te realiseren.

De nieuwe ruimte zal gereed zijn in mei 2022. De nieuwe koloniale afdeling opent begin 2025. In de tussenliggende periode wordt de ruimte deels gebruikt voor de oude koloniale afdeling en deels voor een experimentele programmering ter voorbereiding van de nieuwe koloniale afdeling.

In de vernieuwde vaste opstelling over Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt, zoals al vermeld, geïntegreerd opgenomen dat Nederland een koloniale macht was. Een adviesgroep van mensen met een achtergrond in de koloniën, is betrokken bij de ontwikkeling van beide nieuwe opstellingen. Ninsee en The Black Archives zijn hierin vertegenwoordigd.

vluchtelingen en moslimouders

Voor vluchtelingen heeft het Verzetsmuseum een inburgeringsprogramma. In de nieuwe beleidsperiode gaat het museum, zoals al vermeld, ook naar vluchtelingen toe voor introductielessen op de taalinstututen, en door de inzet van *Verzetsmuseum Junior op wielen*. Op de basisscholen en mogelijk in buurthuizen gaat het museum programma's aanbieden voor moslim-ouders, met als doel antisemitische sentimenten weg te nemen.

bestuur en personeel

Het museum heeft bestuursleden van Turkse en Molukse afkomst, vaste medewerkers van Indische en Tsjechische afkomst en vrijwilligers van onder meer Surinaamse, Turkse, Puerto Ricaanse, Tsjechische, Servische, Amerikaanse, Portugese, Duitse, Colombiaanse, Antilliaanse en Indische afkomst.

Het museum streeft ernaar dat personeel en bestuur een betere afspiegeling gaan vormen van de bevolking vooral door te werven via alternatieve kanalen, zoals het verbindingplatform uit Amsterdam Zuidoost Venzo en het wervingsbureau Colourful People.

Eind 2019 is er een inventarisatie gemaakt van bestuursleden, medewerkers en vrijwilligers waarvan minimaal één ouder buiten Nederland is geboren. Vanuit privacy- en discriminatie-oogpunt wilde niet iedereen meewerken. Uitkomst is dat op dit moment 22% van de bestuursleden (2 van de 9), 21% van de vaste medewerkers (3 van de 14), 38% van de tijdelijke medewerkers (3 van de 8) en 11% van de vrijwilligers (12 van de 112) in die categorie valt. Het streven is om vooral onder personeel en vrijwilligers de percentages te laten toenemen.

7. Marketing

Verzetsmuseum Amsterdam is een stevig merk, met een uitstekende reputatie, ook in het buitenland. Het merk 'Verzetsmuseum/Dutch Resistance Museum' wordt verder versterkt als museum dat een 'moeilijk' onderwerp aantrekkelijk en toegankelijk in beeld brengt; een museum dat leerzaam is maar niet belerend; een museum dat gaat over dilemma's en emoties en daardoor de bezoekers raakt en aanzet tot nadenken.

Het museum streeft ernaar zoveel mogelijk *free publicity* te verkrijgen. Door de afname van de aandacht voor cultuur in dagbladen de afgelopen jaren, de enorme concurrentie in Amsterdam en de trend naar betaalde redactionele aandacht bij publicatiebladen, wordt dit steeds moeilijker. Lezersaanbiedingen en *branded content* (bijvoorbeeld advertorials of mini-sites buiten het eigen internetdomein) bieden deels uitkomst. Het museum gaat ook vaker zelf content aanleveren. Zo werkt het museum al samen met onderwijsblad *Kleio* en voor de tentoonstelling *Mode op de bon* wordt samengewerkt met het modeblog *Modemuze*. In de komende beleidsperiode zal het museum de mogelijkheden hiervoor verder uitbuiten, vooral gericht op media die aansluiten bij de wisselbezoeken.

Met de mogelijkheden van targeting die online adverteerders biedt, verschuiven de uitgaven voor betaald adverteren steeds meer van print naar online. Voor wisselbezoeken wordt ingezet op print (bladen, kranten), maar ook steeds meer op online adverteerders (Facebook, Google Display). Voor de tentoonstelling *Mode op de bon* heeft het museum voor het eerst ook gericht blogs en vlogs van *influencers* ingezet. De kosten hiervoor waren fors en de resultaten vielen tegen. Het museum zal dan ook voortaan terughoudend zijn bij het inschakelen van *influencers*. Voor het bereiken van niche-doelgroepen kan het echter zinvol zijn.

Het museum zal gebruik blijven maken van kortingsacties via derden, zoals de Kruidvat Museumweken, *tripper.nl* en *Vakantieveilingen.nl*. De prijsstelling werkt drempelverlagend en het genereert naamsbekendheid. Zichtbaarheid in de stad via posters blijft ook belangrijk. Voor wisselbezoeken koopt het museum ruimte bij buitenreclame-exploitanten Centercom en Nice2Know. Na de heropening wordt een algemene postercampagne gevoerd.

Evenementen zijn voor het museum van belang. De Museumnacht is specifiek interessant vanwege de jonge doelgroep die wordt bereikt. Bij de samenstelling van het programma worden in de toekomst jongeren actief betrokken, door samenwerking met het ROC Amsterdam, afdeling Event Producer. Op 5 mei organiseert het museum jaarlijks een Vrijheidsmaaltijd. Op de Uitmarkt wordt het de laatste jaren lastiger om aandacht te krijgen. Het museum zal de komende jaren deelnemen met *Verzetsmuseum Junior op wielen* op het kinderdeel, en eventueel met een presentatie bij een wisselbezoeken die een *experience* biedt.

Voor direct contact met de achterban heeft het museum sinds januari 2019 een maandelijkse digitale nieuwsbrief. Deze nieuwsbrief wordt naar 2.863 abonnees verstuurd en bovengemiddeld vaak (38,3%) geopend. Naast de digitale nieuwsbrief verschijnt twee keer per jaar een gedrukte nieuwsbrief, die wordt verstuurd naar zo'n 900 Vrienden en relaties van het museum. Een even groot aantal Vrienden en relaties ontvangt deze nieuwsbrief als pdf, per e-mail. De oplage van de papieren nieuwsbrief zal gestaag afnemen en wellicht helemaal worden vervangen door de digitale variant. Het uitbouwen van het adressenbestand voor de nieuwsbrieven is een aandachtspunt voor de komende beleidsperiode.

Voor de periode 2021-2024 zijn er twee bijzondere aandachtspunten. Als eerste de mogelijke verbouwing en de sluiting en heropening van het geheel vernieuwde museum. En als tweede het bereik van nieuwe groepen bezoekers, met name mensen met een niet-westerse migratie-achtergrond, en bezoekers met een auditieve of visuele beperking.

nieuw publiek

De nieuwe 'Programmaker diversiteit en inclusie' zal een nieuw netwerk opbouwen om bezoekers met een niet-westerse migratie-achtergrond te bereiken. We gaan samenwerken met belangenorganisaties, verschillende media (Fun X, Sublime FM) en een speciaal op hen gerichte online campagne. Voor deze campagnes wordt ook een bureau ingeschakeld dat gespecialiseerd is in deze doelgroep en weet waar deze online te vinden is.

Mensen met een visuele of auditieve beperking hebben ook hun eigen media. Heel belangrijk zijn de contacten die nu al worden opgebouwd met onze adviseurs uit die doelgroepen. Zij zullen worden ingezet als ambassadeurs. Met belangen- en culturele organisaties zoals de Landelijke Stichting voor Blinden en Slechtzienden, Stichting Blindenpenning, Kubes en de Nederlandse Vereniging voor Slechthorenden, het Dovenschap en de Dovencafé's worden structurele relaties opgebouwd.

sluiting en heropening

De totale vernieuwing van het museum biedt een unieke kans om veel extra publiciteit te genereren. Uitgangspunten voor de promotie en publiciteit zijn:

- Als de plannen concreet vorm hebben gekregen, wordt er één moment gekozen om de plannen naar buiten te brengen, waarbij er door maquettes en *artist impressions* van de inrichting kan worden getoond hoe het museum er uit zal gaan zien.
- Het museum sluit zo kort mogelijk en een deel van het inrichtingswerk wordt uitgevoerd als het museum weer geopend is. In de communicatie wordt benadrukt dat de bezoekers een kijkje in de keuken krijgen. Omdat ze ook overlast hebben wordt er korting geboden op het toegangstarief.
- Omdat het Verzetsmuseum een sterke internationale reputatie heeft wordt de promotie en publiciteit deels gericht op een internationaal publiek. Hiervoor wordt al in een vroeg stadium contact gelegd met vooraanstaande mensen in de toeristische sector, zoals Russel Shorto en Rick Steves, die een fan zijn van het museum. Het museum gaat ervan uit dat deze internationale benadering ook nationale publiciteit zal genereren. Al het publiciteitsmateriaal wordt meertalig uitgevoerd en ook bij de buitenlandse media onder de aandacht gebracht. Hiervoor wordt sterk beeldmateriaal ontwikkeld.
- Er wordt een spraakmakend openingsprogramma georganiseerd om *free publicity* in de nationale en internationale media te genereren. Een liefst internationaal bekende beroemdheid zal de opening verrichten. Voor specifieke relaties (pers, donateurs, bruikleengevers) zijn er voorbezoeken.
- Naast de verkregen *free publicity* rondom de opening zal er voor het Nederlandse publiek een zichtbaarheids campagne worden gevoerd met onder meer affichering, radiospots, *webbanners* en advertenties via de sociale media.

- Vanaf enkele maanden na de opening richt het museum zich op de Nederlandse vrijetijdsmarkt, met kortingsacties via ANWB, Spoor, Margriet, Libelle, Museumkaart, etc.

Door de sluiting, mogelijke verbouwing en herinrichting zal het aantal bezoekers afnemen in 2021; in 2022 wordt nog gewerkt aan audiotours en de website. De bezoekersaantallen zullen daarna snel groeien. Het museum verwacht ca. 135.000 bezoekers in 2024, onder wie veel bezoekers met een visuele of auditieve beperking en/of een migratieachtergrond.

Door bouw van een kelder zal het museum langer sluiten. De coronacrisis zal het binnen- en buitenlandse toerisme voor langere tijd beperken. Dat geldt vooral voor toerisme uit de Verenigde Staten, in 2019 nog 22% van de bezoekers aan het Verzetsmuseum. Het is onzeker hoe lang de beperkende maatregelen duren en of er nieuwe lockdowns zullen volgen. Activiteiten op andere locaties zullen beperkt soelaas bieden. Het museum rekent voor 2021-2024 op 50% van het voor de coronacrisis verwachte aantal betalende bezoekers.

website

Het Verzetsmuseum bereikt honderdduizenden extra bezoekers via de zeer informatierijke website, die ook voorzien is van digitale exposities, met soms interactieve onderdelen, zoals de verhalenmodule over kinderevacuaties tijdens de Hongerwinter en het digitale monument voor Nederlandse politieke gevangenen in concentratiekamp Dachau. De site heeft een veel bezochte digitale expositie over Suriname en de Nederlandse Antillen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De website is al voorzien van een readspeaker en andere voorzieningen voor mensen met visuele of auditieve beperkingen.

Met de vernieuwing van het museum in 2022 gaat ook de website, het digitale uithangbord van het museum, volledig op de schop. Alle informatie over de vaste opstelling wordt vernieuwd en de site wordt optimaal toegankelijk voor blinden en slechtzienden. In 2019 heeft het bureau Accessibility de website hiervoor doorgelicht. De benodigde technische aanpassingen worden in 2021 doorgevoerd, als het museum voor de website moet overstappen op een nieuw content management systeem (CMS).

Bij vernieuwing van de website krijgen exposities en evenementen meer zichtbaarheid dan nu het geval is. Er komen onderdelen ter voorbereiding van het bezoek (vooral belangrijk voor blinden) en voor een vervolg op het bezoek, bijvoorbeeld via podcasts. Ook wordt de digitale collectiecatalogus, die toegankelijk is via de website, gemoderniseerd. Dankzij het in hoofdstuk twee genoemde Metamorfoze-programma kunnen dan veel documenten direct via de site worden geraadpleegd.

sociale media

Verzetsmuseum Amsterdam is aanwezig op verschillende sociale media-kanalen: Facebook, Instagram, Twitter en YouTube. Sinds 2017 is het aantal volgers gestaag gegroeid; Facebook van 2.700 volgers begin 2017 tot 5.217 volgers eind 2019. Instagram is pas in de loop van 2017 ingezet en groeide tot 1.421 volgers. Met de beperkte personele capaciteit kunnen niet alle kanalen worden voorzien van content. Facebook en Instagram krijgen daarom prioriteit. In 2019 werd er, na een oriëntatie en een workshop van de specialist van het Van Gogh Museum, voor gekozen om volgers te binden door persoonlijke verhalen. Er wordt geen rechtstreekse reclame meer gemaakt, maar er worden aangrijpende verhalen verteld, afgeleid uit de collectie of de wisselexposities, vaak aansluitend bij (inter-)nationale dagen, zoals *Coming Out Day*, *De Dag van de Mensenrechten* of *Sinterklaas*. Hierdoor worden verschillende doelgroepen aangesproken. Er worden verschillende malen per week berichten gepost. Het museum hoopt door uitbreiding van de personele capaciteit in de toekomst meer aandacht te kunnen besteden aan de sociale media. Voor online campagnes voor jongeren zal het museum gaan samenwerken met MBO-studenten van het ROC Amsterdam.

8. Onderhoud en verduurzaming gebouw

gebouw

De Stichting Verzetsmuseum Amsterdam is eigenaar van het samengestelde gebouw waarin het museum is gevestigd. Het hoofdgebouw, gebouw Plancius, is een neoclassicistisch Rijksmonument, gebouwd in 1874-1876 als sociëteitsgebouw met concertzaal voor de vereniging van Joodse diamantbewerkers *Oefening baart Kunst*. Op de verdiepingen van het hoofdgebouw zijn nu ook appartementen gevestigd. Met de appartementseigenaren maakt het museum deel uit van een Vereniging van Eigenaren. In 1914 werd Plancius verbouwd door de Amsterdamse Rijtuigen Maatschappij en voorzien van uitbouwen, waar nu de tentoonstellingsruimtes zich bevinden. In 2013 voegde het museum *Verzetsmuseum Junior* toe achter het gebouw, met kantoren en een educatieve ontvangstruimte op een verdieping. Zoals al vermeld heeft het museum de ambitie het museum verder uit te breiden.

MOP

Het museumgebouw is goed onderhouden en verkeert daardoor in een goede staat, met een voldoende beoordeling volgens de NEN-norm. Behalve de nieuwbouw uit 2013, betreft het echter oude bebouwing omringd door woningen. Geregeld is er herstelwerk nodig door lekkages, of recent een verzakking. De kleine technische dienst van het museum controleert het gebouw nauwgezet, en voert herstelwerk waar mogelijk zelf uit.

Het museum worstelde de afgelopen jaren met problemen met de klimatisering van de museumruimtes. Vooral in Verzetsmuseum Junior is de temperatuur en luchtvochtigheid vaak te hoog. In 2019 werd overlegd met de ontwerper en onderhoudsinstallateur van de klimaatinstallaties. De oorzaken werden deels gevonden en opgelost. Voor een structurele oplossing zijn ingrijpende aanpassingen noodzakelijk. Voorjaar 2020 wordt hiervoor een plan opgesteld.

Uitbreiding van de capaciteit van de klimaatinstallaties wordt meegenomen bij de aanleg van een kelder.

Sinds 2007 heeft het museum een Meerjaren Onderhoudsplan (MOP) dat elke vier jaar wordt vernieuwd. Eind 2019 werd het MOP wederom vernieuwd. De inventaris van het museum mag volgens de instructies van de gemeente Amsterdam niet langer onder het MOP vallen. Voor de vervanging van de server, telefooncentrale e.d. is daarom een aparte reservering gemaakt. In het nieuwe MOP zijn deze posten vervallen. De jaarlijkse reservering voor de uitvoering van het MOP zal desondanks gelijk blijven aan die in de periode 2017-2020, vanwege de geplande uitbreiding met de horecaruimte in 2021. De bestemmingsreserve MOP is ultimo 2019 ruimschoots op peil.

Door de kelderbak wordt het zwakke fundament van de vaste opstellingsruimte versterkt.

verduurzaming

Het Verzetsmuseum is aangesloten bij het samenwerkingsverband De Plantage Amsterdam dat streeft naar duurzaamheid. Uit de vergelijkende onderzoeken is het Verzetsmuseum altijd zeer gunstig naar voren gekomen. De van oudsher beperkte budgetten vergden zuinig opereren. Het museum hergebruikt zoveel mogelijk apparatuur en materialen van wisseltentoonstellingen, is altijd petflesvrij geweest, produceert relatief heel weinig afval en scheidt het afval. Sinds lang koopt het museum duurzame energie in via de Plantage Amsterdam. De in 2013 gerealiseerde nieuwbouw van Verzetsmuseum Junior is energiezuinig en voorzien van een mossedum dak. Een groot deel van de verlichting is in 2013 vervangen door LED. De tentoonstellingen van het Verzetsmuseum krijgen door

doorplaatsing naar collega-musea in het land vrijwel altijd een tweede en soms zelfs derde bestemming.

Het museum kan verder verduurzamen door beperking van het energiegebruik en opwekking van duurzame energie. In 2019 is uitgebreid onderzoek gedaan naar de mogelijkheden. De mogelijkheden voor zonnepanelen bleken door constructieve en andere technische beperkingen van de 19de en begin twintigste-eeuwse bebouwing helaas gering.

In 2021-2024 zal het museum:

- De nieuwe vaste opstelling geheel voorzien van LED-verlichting.
- Zonnepanelen aanleggen op een deel van het dak van de uitbouw met de vaste opstelling.
- Beamers vervangen door energiezuinige laserbeamers.

Onder meer via De Plantage Amsterdam blijft het museum zich voortdurend oriënteren op nieuwe mogelijkheden om verder te verduurzamen, en zal waar mogelijk gebruik maken van de mogelijkheden.

Bij de aanleg van de kelder wordt (grondwaterneutraal) duurzaam gebouwd. Voorgenomen andere duurzaamheidsmaatregelen, zoals aanleg van zonnepanelen, worden tijdens de periode van sluiting uitgevoerd.

9. Organisatie

bestuur/raad van toezicht

Het Verzetsmuseum zal voorjaar 2020 overgaan van het bestuursmodel op het Raad van Toezicht-model, dat beter aansluit bij de dagelijkse praktijk in het museum. De nieuwe statuten en reglementen zijn gebaseerd op de nieuwe Code Cultural Governance. Oud-minister Jozias van Aartsen wordt de voorzitter. De overige leden hebben financiële, museale, juridische en historisch-wetenschappelijke kennis en ervaring. Er wordt gestreefd naar een Raad van Toezicht met vijf leden, waarbij meerdere aspecten in één persoon kunnen worden verenigd. De zittende bestuursleden stellen hun portefeuille ter beschikking, en kunnen ook solliciteren op de openbaar gepubliceerde vacatures. De Raad van Toezicht zal vier keer per jaar vergaderen.

Inmiddels is de Raad van Toezicht gevormd.

goed werkgeverschap

Het Verzetsmuseum – bij de oprichting een organisatie met vrijwel alleen vrijwilligers – is in de loop der jaren geprofessionaliseerd. Het museum werkt nog altijd naar volle tevredenheid met ca. 120 vrijwilligers, vooral als baliemedewerkers en museumdocenten, en zal dit in 2021-2024 blijven doen. Zij worden door professionals geschoold en gecoacht. Iedereen ervaart de samenwerking van betaalde en niet-betaalde medewerkers als zeer positief. Vrijwilligers zijn vrijwel per definitie enthousiast en betrokken. Doordat de vrijwillige baliemedewerkers en museumdocenten een beperkt aantal uren werken in een groot team, is uitval gemakkelijk te ondervangen. Ouderen en mensen met een ernstige arbeidsbeperking blijven vaak langdurig als vrijwilliger bij het museum werken; jongeren en mensen met een tijdelijke arbeidsbeperking stromen door naar een betaalde baan. Voor een deel van het vrijwilligerswerk worden vergoedingen uitbetaald, volgens de daarvoor geldende regels van de Belastingdienst. Het museum zal ook gebruik blijven maken van stagiairs, waarvoor de gebruikelijke vergoedingen worden betaald.

Het aantal reguliere vaste medewerkers is, vooral dankzij de hogere bezoekersaantallen en entree-inkomsten, de afgelopen periode gegroeid van 9 Fte per eind 2016 tot 10,3 Fte eind 2019. Daarnaast is het museum gaan werken met twee vaste werkervaringsplaatsen en enkele langdurige projectmedewerkers. Het museum is daardoor niet meer in hoge mate afhankelijk van vrijwilligers of gesubsidieerd personeel voor functies die een inzet vergen van vier of vijf dagen per week, wat het

museum kwetsbaar maakte. Ook is de tijd voorbij dat er door de vaste medewerkers structureel heel veel meer werd gewerkt dan het aantal betaalde uren. Het museum biedt goede arbeidsvoorwaarden. Alleen voor de extern gefinancierde projecten werkt het museum met vormgevingsbureaus, tijdelijk personeel en zzp-ers, die een reële betaling krijgen. Ook voor lezingen worden freelancers betaald. Van mensen met een goed vast inkomen, vraagt het museum af te zien van een honorarium.

personeel

Het Verzetsmuseum is nog altijd een compacte en flexibele organisatie met geringe overheadkosten. Zoals al vermeld zijn de meest nijpende knelpunten wat betreft gebrek aan personele capaciteit in de afgelopen beleidsperiode opgelost. Problemen liggen er nog op het gebied van de marketing en evenementen en het beheer van de museumwinkel. Hiervoor heeft het museum één medewerker. Die was altijd al te zwaar belast. Door de komst van de sociale media is het zeker niet meer mogelijk alle taken naar behoren te vervullen. Voor de website en winkel sprongen de afgelopen jaren andere collega's in, die daardoor ook overbelast raakten.

Het vertrek van het 'Hoofd educatie' per 1 maart 2020, is aanleiding om, met de blik op de toekomst, te schuiven met taken. Hierdoor wordt de functie van 'Programmamaker diversiteit en inclusie' gecreëerd. De website die jarenlang werd beheerd door het 'Hoofd educatie', gaat vallen onder het 'Hoofd marketing'. De nieuwe programmamaker gaat de meeste evenementen organiseren. De voormalige 'Coördinator groepsbezoek', die al veel van de leidinggevende taken binnen de educatieve dienst verrichtte, wordt 'Hoofd educatie'. De medewerker belast met de registratie van het schoolbezoek, krijgt een uitbreiding van uren om de educatieve dienst op meer terreinen te ondersteunen. Het managementteam groeit tot zes personen.

Om de personele capaciteit op alle terreinen op peil te brengen en ruimte te krijgen voor de voorgenomen nieuwe activiteiten gericht op diversiteit en inclusie, wil het museum in 2021-2024 twee nieuwe vaste functies creëren voor elk 24 uur per week:

- 'Productieassistent' ter ondersteuning van de 'Programmamaker diversiteit en inclusie'.
- 'Marketingassistent' ter ondersteuning van het 'Hoofd marketing'.

Voor *Verzetsmuseum Junior op wielen* zal het museum de parttime functie van coördinator na afloop van de door particuliere fondsen gesubsidieerde termijn, in oktober 2021 voortzetten.

Het is nog niet 100% zeker of het museum zelf over de horecaruimte kan beschikken. Voor de meerjarenbegroting 2021-2024 is hier vanuit gegaan. Er wordt een meewerkend voorman of -vrouw aangesteld om een kleine horecavoorziening voor de museumbezoekers te bemannen met vrijwilligers en mogelijk andere groepen met afstand tot de arbeidsmarkt. Deze medewerker zal worden bekostigd uit de horeca-inkomsten. Inclusief deze horecamedewerker zal het reguliere vaste personeelsbestand toenemen van 10,3 tot 12,4 Fte.

Door de te verwachten lagere bezoekersaantallen verwacht het museum 50% lagere bezoekersinkomsten. De exploitatiesubsidie is € 5.000 lager dan aangevraagd. Het tekort wordt deels opgevangen door bezuiniging van ruim € 100.000 op personeelskosten, zonder gedwongen (deel)ontslag:

- de nieuw geplande functies voor een productieassistent, marketingassistent en horecacoördinator komen te vervallen
- na een personeelwisseling is salarisschaal van het Hoofd marketing verlaagd.
- de nieuwe functie van de Programmamaker diversiteit en inclusie blijft gehandhaafd maar wordt na afloop van het jaarcontract aangepast in een functie in schaal 6 in plaats van schaal 10.
- de directeur gaat met ingang van 2021 een halve dag per week minder werken.
- de conservator zal in 2021-2024 haar ouderschapsverlof voortzetten.
- de groepsbezoekregistrator gaat een halve dag minder werken.

Het reguliere personeelsbestand komt op 10 Fte, wat slechts een fractie minder is dan in de voorgaande beleidsperiode.

herinrichting en groei

Het museum zal tijdens herinrichting, en mogelijk de verbouwing van de horecaruimte, acht weken sluiten waardoor de inkomsten uit entreegelden zullen wegvallen. In de fondsenwerving voor de vernieuwing van de vaste opstelling is deze inkomstenderving deels als kostenpost opgevoerd. De sluitingsperiode is echter zeer minimaal ingeschat, en als het museum weer open is het nog niet klaar. Van januari t/m april 2022 wordt de inrichting afgerond wat betreft vitrines en interactieve onderdelen. De bezoekers worden geleid langs de onderdelen waar wordt gewerkt en krijgen zo een kijkje in de keuken. Na de openingsbijeenkomsten in april/mei volgt tot eind december een periode van aanpassing en afronding waarin ook nog wordt gewerkt aan de website, educatief materiaal en audiotours. De eerste vier maanden van 2022 zullen de bezoekers nog geen volwaardige museale ervaring hebben. Het museum zal daarom in die periode korting geven op het entreetarief, en mogelijk daarna ook nog. De periode van sluiting en herinrichting zal naar verwachting een daling van het aantal bezoekers tot gevolg hebben. Schoolbezoek zal van november 2021 tot mei 2022 niet mogelijk zijn, en daarna langzaam weer op peil komen. Het museum verwacht heel veel belangstelling voor het geheel vernieuwde museum waardoor het aantal bezoekers aan het eind van de beleidsperiode fors zal toenemen. In 2024 worden ongeveer 135.000 bezoekers verwacht, waarvan 34.000 kinderen en jongeren die een educatief programma doorlopen. In de jaren daarna zal het bezoekersaantal groeien tot 50.000.

Door de verbouwing zal het museum langer, negen in plaats van twee maanden sluiten. De inkomstenderving is wel lager door het lagere aantal bezoekers. De extra inkomstenderving is opgenomen in de projectbegroting, waarvoor deels fondsen worden geworven.

De bezoekersaantallen zullen veel lager liggen dan verwacht. Uitgangspunt voor de meerjarenbegroting is 50% minder betalende bezoekers en bezoekersinkomsten.

Livestreamactiviteiten en activiteiten op andere locaties compenseren deels het bereik.

financiën

Het Verzetsmuseum heeft te maken met onzekerheden wat betreft de plannen om de horeca-ruimte bij het museum te betrekken en het museum uit te breiden met een koloniale afdeling. Voor de meerjarenbegroting 2021-2024 is het museum uitgegaan van de volgende uitgangspunten:

- Het museum kan na afloop van het huurcontract op 31 januari 2021 zelf beschikken over de horeca-ruimte. De huurinkomsten vallen weg; de ruimte wordt verbouwd. Na de verbouwing kunnen de inkomsten uit zaalverhuur toenemen.

De verbouwing gaat niet door waardoor de huurinkomsten gehandhaafd blijven. Er is gerekend met een huurverhoging voor het restaurant. Doordat de zaal niet wordt aangepast, er op personeel wordt bezuinigd en door voortzetting van het 1,5 meterregime, gaan we uit van een veel lagere opbrengst uit zaalverhuur.

- De kosten voor ontwerp, verbouwing en uitkoop van de huidige exploitant, bij elkaar geschat op € 730.000, worden opgenomen uit de reserves en in tien jaar afgeschreven.

Deze verbouwing gaat niet door. Wel wordt er andere verbouwing uitgevoerd om binnen de grenzen van het eigen pand een koloniale afdeling te realiseren. Van de totale verbouwingskosten van € 2.460.000 wordt naar verwachting € 750.000 gesubsidieerd vanuit de regeling 75 jaar Vrijheid van het ministerie van VWS via het Mondriaan Fonds; € 550.000 kan het museum bijdragen vanuit de eigen reserves. Voor het overige doet het museum een beroep op vfonds, Stichting Democratie en Media, de gemeente Amsterdam en een ander budget van het ministerie van VWS. Omdat de verbouwing moet plaatsvinden als de vaste opstelling voor vernieuwing wordt verwijderd, is de tijd voor fondsenwerving krap. De bijdrage uit de eigen reserves wordt in tien jaar afgeschreven. Hiervoor wordt een bestemmingsreserve financiering activa gevormd.

- De exploitatie van de kleine museum-horeca na verbouwing wordt kostenneutraal. De kosten voor energie, onderhoud, personeel, inkoop e.d. zijn gelijk aan de inkomsten.
Dit is niet meer van toepassing.
- De uitbreiding met de koloniale afdeling is niet opgenomen in de cijfers. Als het museum in de periode 2021-2024 tot aankoop van het perceel overgaat, gebeurt dit op basis van geormerkte subsidies en een hypotheek, waarbij de hypotheeklasten uit de verhuurinkomsten van het perceel kunnen worden voldaan.
Het museum kan in de huidige situatie geen hypotheek krijgen, en zal de verbouwing – die nu in pandig is – in 2021 en 2022 moeten uitvoeren (zie hierboven). De kosten en inkomsten uit projectsubsidies zijn opgenomen in de aangepaste meerjarenbegroting. De inrichtingskosten van € 840.000 worden geheel vanuit geormerkte projectsubsidies bekostigd. De kosten hiervoor, en inkomsten uit private en publieke middelen, zijn – voor zover ze vallen in de beleidsperiode – opgenomen in de aangepaste meerjarenbegroting.
- Uitbreiding van het personeel door uitbreiding van het team met een productieassistent en een marketing-assistent.
Deze uitbreiding komt te vervallen. Door verlaging van salarisschalen en vermindering van uren wordt er bezuinigd op personeel (zie onder 'personeel')
- Uitbreiding van de kosten door voortzetting van *Verzetsmuseum Junior op wielen*.
Door lagere inschaling van de coördinator worden deze kosten lager dan oorspronkelijk begroot. De bijdrage van de lokale partners wordt verhoogd.
- Extra activiteitenkosten voor activiteiten gericht op diversiteit en inclusie.
De activiteitenbudgetten zijn verlaagd. Er worden op projectbasis fondsen voor geworven. De plannen hiervoor moeten nog worden uitgewerkt en zijn nog niet opgenomen in de meerjarenbegroting.
- Iets hogere projectbijdragen voor wisseltonoonstellingen en activiteiten als in de voorgaande beleidsperiode en gelijkblijvende inkomsten uit sponsoring en donaties.
Wisseltonoonstellingen zullen geheel vanuit externe projectbijdragen worden bekostigd.
- De publieksinkomsten zijn relatief laag in 2021 en 2022 door tijdelijke sluiting en de overlast door verbouwing en herinrichtingswerkzaamheden.
Door terugloop toerisme en 1,5 meterbeleid wordt er over de gehele periode gerekend met 50% minder publieksinkomsten. Daarbij komt de sluitingsperiode van negen maanden. De geplande tariefsverhogingen in 2022 en 2024 zijn een jaar naar voren gehaald.
- Verdere langzame afname van de inkomsten van de Vriendenstichting. Er worden jaarlijks nieuwe Vrienden geworven, maar onvoldoende om het aantal afmeldingen (vaak door overlijden) te compenseren. Het werven en binden van jonge Vrienden vergt investeringen. Het museum rekent per saldo op een langzame afname van de inkomsten.
- De inkomsten uit zaalverhuur vallen deels weg door de geplande verbouwing in 2021, en worden door de verbeterde capaciteit van de zaal daarna hoger dan voorheen.
Doordat de zaal niet wordt aangepast, er op personeel wordt bezuinigd, voortzetting van de 1,5 metermaatregel en sluiting wegens verbouwing, gaan we uit van een veel lagere opbrengst uit zaalverhuur.
- De hoge activiteitenkosten voor vernieuwing van de vaste opstelling in 2021 en 2022 worden volledig gedekt door projectsubsidies en een kleine bijdrage uit de bestemmingsreserve MOP.
- De accounts- advies- en administratiekosten zijn relatief hoog door de trajecten van huuropzegging voor de uitbreidingsplannen en door automatisering van de administratie.
Deze kosten vallen wat lager uit doordat het traject van huuropzegging van de horeca is opgeschort.
- **Het saldo uit de bedrijfsvoering wordt negatief en lager dan verwacht. Dit komt ten laste van bestemmingsreserves- en bestemmingsfondsen. De continuïteitsreserve, reserve Meerjaren**

Onderhoudsplan en reserve financiering activa blijven voldoende voor een verantwoorde bedrijfsvoering na 2024.

Het Verzetsmuseum vraagt de gemeente een verhoging van de exploitatiesubsidie. Deze verhoging is dringend noodzakelijk om de laatste personele knelpunten op te lossen, om nieuwe activiteiten te ontwikkelen ter realisering van de ambities op het gebied van inclusie en diversiteit, en om verder te groeien. Het percentage eigen inkomsten komt door de tijdelijke sluiting in 2021 te liggen op 60% en neemt daarna toe tot 66% in 2024 (exclusief de projectbijdragen uit publieke middelen).

Door de verlaagde publieksinkomsten en verhoogde exploitatiesubsidie wordt het percentage eigen inkomsten gemiddeld lager dan verwacht. Het fluctueert door projectbijdragen en ligt op 49% in 2021, 43% in 2022, 56% in 2023 en 58% in 2024.

De inhoudelijke vernieuwing en uitbreiding wordt geheel bekostigd vanuit projectbijdragen en eigen middelen. Door de vernieuwing zal het Verzetsmuseum in 2021 - 2024 een belangrijke volgende stap zetten in zijn ontwikkeling. Het zal daardoor jonge generaties en nieuwe groepen bezoekers boeien en inspireren, ze bewust maken van het belang van een tolerante samenleving, en zo bijdragen aan een leefbare stad.

Uitbreiding en vernieuwing krijgen deels een iets kleinere omvang dan gepland. Toch zal het museum veel van de ambities kunnen waarmaken, uitgaande van de aannames van de aanpassingen van het Ondernemingsplan en de Meerjarenbegroting. Die aannames lijken op moment van schrijven realistisch en voorzichtig, maar de toekomst is natuurlijk onzeker.

Verzetsmuseum Amsterdam, januari 2020

Verzetsmuseum Amsterdam, september 2020